

אפילו הגרועים שבהם

על אמונה אומנות ואינדיבידואליזם

חיים יחזקאל ברונשטיין

זכורני ציטוט נאה ששמעתי פעם בשם רב אברום שפירא זצ"ל, ראש ישיבת מרכז הרב:

כל חידושי התורה כבר נכתבו. אפילו הגרועים שבהם...

נקודה זו שהוא דקר נכונה לא רק בעולם התורני-ישיבתי. יש לה פנים נוספות, והיא נוגעת בסוגיה שמעסיקה אותי ומציקה לי. אנסה להסביר את עצמי.

לעתים נראה, כי ניטל טעמם של המילים בעולם. הנושאים שמטרידים אותי הרי הטרידו ומטרידים רבים לפניי ומצדדיי. ובכן, כל שנותר לי לעשות הוא לאסוף את החומר הקיים או לדעת את חלקו. חידוש כבר לא יצא.

במובן של היחסים הבין-אישיים, זה יכול להיות אף קריטי יותר. יש לנו רצון לכונן את היחסים בינינו באמצעות מילים שונות. חלקן הגדול מילות חיבה וקרבה. הצהרת כוונות ושאיפות. הסרטים הרבים שראינו, המאמרים בנושא הזוגיות והרומנטיקה שקראנו, ועוד – מפקיעות מהמילים את כוחן ההווי.

העובדה שרבים כבר אמרו לפניי "אני אוהב אותך", מעניקה משמעות מאוד ספציפית לדבריי. היכולת להפתיע עם משפט שאינו במקומו – גם היא כבר לא בנמצא, שכן גם הפתעה היא כבר מחווה רומנטית שחוקה מסרטים הוליוודים.

"אפילו הגרועים שבהם..." כבר אמרנו !

מכאן, לבי דורש את האומנות. נדמה לי כי תיקונו וייחודו של העולם חייב לבוא דרך המדיום של יצירה ואומנות. מדוע? הניסיון לאחוז בדבר שכבר היה אכן מוגבל. אם העבודה שלי היא בתיאור הקיים – כמה שהקיים גדול, כבר תיארו אותו רבים מלפניי, הגו בו ודשו בו.

לעומת זאת, לא היה ולא יהיה חיים יחזקאל ברונשטיין, בן 23, תושב עטרת, מטר ושישים, לומד בישיבת שיח, מיישיב בישיבת מקור-חיים. אין עוד אדם במערכות יחסים עם דמויות כמו אלו שבעולמי, עם חברותא כמו שלי, בעל עבר כמו שלי, חלומות כמו שלי, סטיות כמו שלי. אין עוד הווה כמו שלי. אין! לא היה ולא יהיה. ההווה שלי הוא חד פעמי בהגדרתו.

כאן נכנס ה' לתמונה, מבחינתי.

ר' נחמן נאבק בכל כתביו בתודעה המחקרית. התודעה שרוצה לחשוף, במקום ליצור. שמאמינה שישנו סדר מוכתב, מאורגן וקבוע. לדידם, אומר ר' נחמן, לא יכול להיות כל שינוי, רצון, ומשמעות בעולם. הדברים קבועים מראש ומאורגנים בתבניות בלתי משתנות.

האמונה בניסים נראית לנו הים פתיתי. מחנכינו לימדונו שתורת ארץ ישראל הינה תורת הטבע, הרגילות. הניסים והפלאות שייכים לדור המדבר. ר' נחמן מתעקש לדבוק באמונה הפשוטה, זו של דור המדבר, זו הרואה ניסים והתערבויות. סיפוריו מלאים קסם ופנטזיה. לולא אלו, אין משמעות. הכל כבר נכתב. אפילו הגרועים שבהם.

מה שיכול להיות מעניין בעולם שלי הוא אני. ואלהו. ומשה. הננו ניצבים, כולנו, בעלי בחירה, בעלי צלם אלוהים. אנחנו עושים את מה שאיש לא עשה לפנינו, ואיש לא יעשה אחרינו, ואפילו אנחנו עצמנו לא נעשה.

ניתן להצביע על הפלא בכל מפגש עם אדם; גם אם איננו, לכאורה, ייחודי ומעניין. אופן המפגש שלי איתו יהיה דרך השפה, ה'איך', ההופעה, ולא דווקא דרך התוכן. התוכן ינסה להתעלות מעל למקומיות של הקיום, מעל הזמניות. הוא רוצה לתלות את דבריו ב'אשלי רברבי', להיות צודק. ברגע שהוא עובר לשם –

הוא חדל להיות מעניין. אין הוא מדבר מתוך גרונו שלו, וממילא – דבריו נשארים בגדר הטבע, הבנאלי, וחסר ההשגחה.

למעשה, הפניית המבט לשפה, ל'איך', ומעבר לזה – ל'איך' זה מתקבל אצלי, השומע – אפשריים כלפי כל הופעה בעולם. גם אותו טבע בנאלי, אם מתאפשר לי ואני מצליח לגעת ב'איך' שלו אצלי – הרי הוא פלא. שהרי מעולם לא עמד אדם כמוני ופגש בדבר הזה, בסיטואציה הזו.

האינדיבידואליזם מהסוג הזה הוא הכרחי מבחינתי.

"אבל, יש..איך קראתם לזה? משמר, בכל יום חמישי! למה החלטתם לוותר על משחק הגמר של מכבי, ולעשות את מה שאתם עושים בכל יום חמישי?" שאלה רונית תירוש, מנכ"לית משרד החינוך לשעבר, את תלמידי מקור-חיים, לאחר שערכו אלו 'משאל ישיבתי' לגבי הנ"ל. אחד התלמידים ענה לה כך: "משמר של יום חמישי כ' אייר, התשס"ח? ! לא היה מעולם, ולא יהיה. לא נוכל לוותר עליו".

אופן ההתחדשות והחד-פעמיות של הקיום. לא אמצא לו תחליף לעולם. הוא הוא הפתח שלי ליצירה, לאמונה, לברית.

ב. במבט שני

בהציגי דברים אלו בפני אחד החברים, הוא ענה לי כך :

- א. הדברים שכתבת יהפכו גם הם לקלישאה ביום מן הימים...
- ב. ספרים ומאמרים – אכן יש הרבה. אבל אני נחשפתי רק לחלק קטן מהם. דברים מהווים חידוש מבחינתי, גם אם אחרים כבר מכירים אותם. לי – זה חדש!
- ג. ישנו גם הקוטב של הבית. אני רוצה לקום כל בוקר ולדעת שמצפים לי ארבע קירות ורצפה. שמי שדיברתי איתו אתמול, ימשיך להתקיים ולהיות חלק מחיי גם מחר. ההתחדשות היא רק דרישה על גבי הקביעות הנעימה, הבית.
- ד. למה 'ברית'? ברית דווקא מתקשרת אצלי לצד השני, לנינוחות שבקיים. למה כתבת 'ברית'?

ובכן, כמה תיקונים שאני חש כלפי הדברים שכתבתי.

ראשית, אכן החידוש לא מוכרח להיות ברמת ה'איך'. גם ה'מה' יכול להיות חדש. חשיפה לדבר שלא הכרתי קודם הוא חידוש גדול.

דבריי לא יהפכו לקלישאה כל עוד הקורא ישאל עצמו – היכן זה פוגש אותי כרגע? כל עוד יתעקש הקורא למצוא בכתוב יותר ממה שיש בו, להפגיש אותו עם מקומות בנפשו. דבר זה יכול להיעשות באמצעות שאלת המוטיבציה של הכתיבה שלי, השפה, והיכן הדברים שבהם אני שוהה בתקופה הזאת פוגשים את הכתוב.

הקוטב של הבית כמובן רצוי גם הוא. אכן, בבית – הטוב הוא המוכר דווקא.

הברית? כאן גילה חברי את האפשרות לקרוא מילים ולהתחדש. אכן קריאתו קשובה הייתה. ביקש לשמוע היטב את כוונתי. ברית? הגבתי. בכתיבה האישית שלי אכן היה משוקע דבר מה נוסף, שבפרסום לעלון 'נחתך' בצנזורה אישית. לא היה רצף פשוט בין 'יצירה, אמונה' ו'ברית'. הייתה זו חריגה מהרצף הפשוט.

קריאתו הרגישה היא היא בקשת.